

Б. Новосядлий, О. Товарянська] / І. Джоджик. – Тернопіль, 2013. – С. 128. 15. ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 81, арк. 1–355. 16. Звіт про діяльність відділів УПА у липні-грудні 1944 р. // Літопис УПА. Нова серія. – Т. 20: Воєнна округа УПА "Лисоня". 1943–1952. Документи і матеріали / [упор. С. Воляннюк]. – Київ-Торонто, 2012. – С. 246–254.

Сергей Воляннюк

КАРПАТСКИЙ РЕЙД КУРЕНЯ "БОНДАРЕНКО" В 1944 Г.

В публикации отражена деятельность куреня УПА под командованием Владимира Якубовского в течение июля-августа 1944 г. во время рейда в Карпаты. На основе широкой источниковой базы подано проведение военных операций во время похода и проанализированы основные задачи, которые ставились перед повстанческим подразделением.

Ключевые слова: УПА, Владимир Якубовский ("Бондаренко"), Вторая мировая война, немецкая оккупация, советская оккупация.

Serhiy Volyanyuk

CARPATHIAN RAID OF BATTALION "BONDARENKO" IN 1944

The publication throws the light upon the activities of the UPA battalion under the command of Vladimir Jakubowski during a raid in the Carpathians in July-August 1944. There are also facts of military operations during the campaign and the analysis of the main objectives that were set before the rebel unit which are based on wide sources.

Key words: UPA, Volodymyr Jakubowski ("Bondarenko"), World War II, the German occupation, the Soviet occupation.

УДК 94:329(477.83) "1944–1954"

Василь Ільницький

ДЕПОРТАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ЗАСІБ УТВЕРДЖЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (1944–1954)

У статті на основі невідомих й маловідомих документів та матеріалів розглядаються основні напрямки, масштаби депортаційних кампаній, які проводила радянська адміністрація у Західній Україні. Доведено, що метою цих заходів була не лише боротьба із українським визвольним рухом, але й прагнення змінити національну та соціальну структуру західноукраїнського суспільства, позбавити український визвольний рух підтримки.

Ключові слова: депортації, репресивно-каральна система, радянська адміністрація, Західна Україна, національно-визвольний рух.

Утвердження радянської адміністрації у Західній Україні відбувалося шляхом широкомасштабних репресій не лише щодо тих, хто став у безпосередню опозицію, але й тих, хто міг у перспективі стати на шлях боротьби, а також для наведення всеохоплюючого страху у населення. Для цього існувала репресивно-каральна система, яка мала апробовану на східноукраїнських землях методику знищення та викорінення інакодумства. Однією із найганебніших форм утвердження радянської адміністрації стали депортаційні заходи. Із відкриття доступу до архівних установ виникла можливість з'ясувати масштаби репресивної політики, особливо стосовно окремих регіонів.

Питання депортаційної політики радянської адміністрації знайшло висвітлення у цілій низці історичних праць. Серед них потрібно назвати дослідження О. Бажана [1, с. 182–240], І. Винниченка [2], Ю. Киричука [3], Й. Надольського та ін. [4]. Згадаємо також і масив опублікованих збірників документів [5–8]. Однак окрема комплексна робота, присвячена депортаційній політиці, яка б охоплювала Дрогобицьку, Станіславську, Закарпатську, Чернівецьку області УРСР, відсутня.

Метою статті є дослідити основні напрямки та масштаби депортаційних заходів радянської адміністрації у період утвердження на цих теренах.

Із приходом радянської влади у західноукраїнському краї відбулися радикальні зміни, які стосувалися усіх без винятку сфер життя, складовими яких були масові репресії не лише щодо незгодних, членів їх сімей, але й мирного населення, звинуваченого у колабораціонізмі. Тим самим ставалося завдання змінювати соціальну та національну структуру суспільства (на місце проживання корінних мешканців приїжджали десятки тисяч партійних, радянських службовців,

військових, працівників репресивних структур різних національностей (головним чином росіян), залякуючи інших, використовували для цього депортаційну політику.

Історія знає небагато подібних прикладів порушень економічних, політичних, соціальних прав (державним апаратом) власних громадян, яких виселяли на нові території, без будь-яких матеріально-побутових, санітарно-гігієнічних умов для існування, забороняючи вивозити із собою власне майно. Іншим аспектом проблеми було й те, що разом із виселенням осіб, які становили "загрозу", радянська влада отримувала дешево, безкоштовну робочу силу, яка освоювала і розбудовувала віддалені райони СРСР.

Фактично із другим приходом більшовиків продовжився розпочатий ще у 1939–1941 рр. процес депортацій. Депортаційній програмі передувала підготовлена юридична база, яка на час другого приходу була уже сформована та готова для проведення масштабних виселенських кампаній і боротьби із українським визвольним рухом. Згідно із розпорядженням керівника НКВС СРСР Л. Берії від 31 березня 1944 р. № 7129, розроблено "Інструкцію про порядок висилки членів сімей оунівців та активних повстанців у віддалені райони СРСР", затверджену наркомом внутрішніх справ УРСР І. Серовим 5 квітня 1944 р. Інструкція поширювалася на усіх повнолітніх членів сімей підпільників як арештованих, так і тих, що перебували у розшуку, а також убитих, їх майно підлягало конфіскації, дозволялося брати із собою одяг, взуття, постіль, посуд, дрібний господарський реманент та продовольство. При цьому документальними підставами для виселення могли бути довідки сільрад, свідчення арештованих підпільників, оперативні матеріали НКВС–НКДБ [9, с. 44; 10 с. 399]. При цьому слід відзначити, що бажання вислужитися окремих чиновників призводило до поширених випадків незаконних (осіб, непричетних до визвольного руху) депортацій сімей (як членів сімей націоналістів), які супроводжувалися злочинами під час етапування. Наприклад, за незаконне виселення сім'ї Федора Гордейчука начальника Надвірнянського райвідділу Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС), старшому лейтенанту Решетневу оголосили догану [11, арк. 74–75].

Керівництво областей, прагнучи "вислужитися" та довести свою відданість системі, займало особливо активну позицію щодо проведення репресій. Так, секретар Дрогобицького обкому КП(б)У С. Олексенко (15 травня 1945 р.) рекомендував розпочати реальну боротьбу проти підпільників масовим виселенням осіб та їх сімей, які мали відношення до націоналістів. На його думку, як мінімум необхідно було терміново виселити понад 100 сіл, а для інших спростити оформлення документів на виселення, при цьому наголошував на заручництві [12, арк. 38]. Для придушення підпільного руху спільно із депортаціями запроваджувалася система заручників. У постанові Політбюро ЦК КП(б)У від 24 липня 1945 р. відверто рекомендувалося: "На зборах в населених пунктах або індивідуально попередити підозрюваних у бандпосібництві – куркулів, торговельників та інших елементів, якщо у цьому населеному пункті здійсниться якийсь злочин, то вони негайно будуть арештовані й віддані під суд, а їх сім'ї – виселені" [16, с. 172; 17, арк. 65–66].

На думку С. Олексенка, "селяни, які будуть переселені в інші райони, стануть живими агітаторами за те, щоб слухатися влади, а не займатися бандитизмом" [3, с. 243; 13, арк. 373]. До речі, окремим керівникам західних областей УРСР навіть бракувало наданого їм ліміту на виселення і вони просили про його збільшення. Водночас через значні масштаби, окремі керівники областей не встигали готувати документи для виселення. Так, станом на 15 жовтня 1944 р. у Дрогобицькій області підлягали виселенню 100 сімей (300 осіб), хоча практично було оформлено справ на 70 сімей (256 осіб) [14, с. 515]. Подібна ситуація склалася і у Станіславській області. Так, у листопаді-грудні 1945 р. оформили й затвердили облікові справи на виселення 1104 сімей підпільників, при цьому виселено 657 сімей, повернено 804 облікових справи у райвідділ НКВС на дооформлення, у райвідділі НКВС перебувало 1473 затверджених облікових справи на розшук сімей підпільників, які переховувалися від виселення [15, арк. 402].

У контексті депортаційних кампаній розглядаємо ліквідацію хуторів, мешканці яких найбільш завзято виступали проти колективізації та допомагали націоналістам їжею, одягом, схованкою. Хутірська система не дозволяла контролювати селян повністю, тому їх виганяли насильно. Уже цитований "класик" депортаційних кампаній С. Олексенко вважав, що виселення – це "... засіб якнайшвидшої ліквідації бандитизму". У зв'язку з цим він просив М. Хрущова у середині січня 1946 р. надати 150 вагонів для того, щоб через виселення сімей завдати відчутного удару націоналістам [8, с. 392]. Навесні 1946 р. репресивно-каральна система у боротьбі із визвольним рухом застосовувала метод масового випалювання лісів, підлісних сіл, присілків і хат на теренах із найбільшою концентрацією повстанських загонів [10, с. 397]. Спочатку 1946 р. виселено хутори й присілки: Лучки та Парцеляція поблизу с. Новошини, Забугай та Ковбаса поруч с. Которини, Вільшаниця поблизу с. Монастирець, Фільварки та Заподрини поблизу с. Буянів, Лісничівка біля с. Чертіж, Парцеляція поблизу с. Корчівка Жидачівського району Львівської області [18, с. 132]. У процесі примусової депортації з лиця землі зникали цілі населені пункти.

Улітку 1950 р. радянська влада у західних областях УРСР розпочала ліквідацію 70 тис. хуторів. Загалом упродовж 1950–1952 рр. виселено 91226 хутірських господарств, з них 69245 розселили у селах західних областей УРСР, 21981 – у південних регіонах України [8, с. 854; 19, с. 470].

Проте варто відзначити, що намічені плани насправді наштовхувалися на труднощі і їх реалізація затягувалася. Особливо турбувало чекістів незадовільне проведення виселення господарств (листопад 1952 р.) із хуторів у Станіславській області, де план виселення виконали лише на 31,9 %, Дрогобицькій – 35 %, Львівській – 35,3 %, Тернопільській – 40,7 %. Хід виселення господарств із хуторів у західні області УРСР у серпні 1952 р. відбувався наступними темпами: у Дрогобицькій області план виселення становив 1422 господарств, виселено господарств 358, перевезено будинки до місць виселення 232, побудовано 20 нових будинків, у тому числі 154 переселено у південні області УРСР; відповідно у Станіславській 6650/1941/1591/296/453; Закарпатській 1350/885/0/0/363; Чернівецькій 3740/1705/0/427/589 [8, с. 854, 856].

Виселення використовувалося і для помсти та залякування за акції націоналістів. У липні 1949 р. у відповідності із наказом МДБ СРСР (№ 00386 від 20 грудня 1948 р.) у порядку нанесення заходів у відповідь на диверсійно-терористичні акти, здійснювані оунівським підпіллям, за 10 місяців 1949 р. УМДБ Станіславської області і міськрайорганами МДБ виселено 1358 сімей підпільників і симпатиків (загальною чисельністю 4011 осіб) [20, арк. 6, 297; 21, арк. 296]. Після загибелі підполковника МДБ О. Колодяжного, спецоргани виселили мешканців трьох сіл (вересень-жовтень 1949 р.), а за вбивство чотирьох партійних працівників та активістів (вересень-жовтень 1949 р.) із чотирьох сіл тієї ж Дрогобицької області виселили 91 родину (385 осіб) [20, арк. 6, 297; 21, арк. 296]. У порядку заходів у відповідь на здійснені збройні прояви упродовж першої половини 1949 р. у селах Путильського і Вижницького районів відділом 2-Н УМДБ оформлено й затверджено облікові справи на 119 сімей симпатиків (377 осіб) (Путильському районі 74 сім'ї на 247 осіб; Вижницькому районі 45/130) [22, арк. 85].

Виселення здійснювали і для влаштування стратегічних військових і промислових об'єктів. Наприклад, у червні 1950 р. здійснено переселення мешканців сіл Посич, Майдан і Гутиска Тисменецького району Станіславської області у Херсонську область, а на звільненій території створили полігон, у якому проводилися бойові стрільби із артилерії [23, с. 209]. Виселяли також із населених пунктів, які розташовувалися у стратегічно важливих місцях. У зв'язку із цим прийнято відповідне рішення ЦК КП(б)У для "очищення" населених пунктів, розташованих у зонах залізничних, шосейних доріг і підприємств (в результаті чого тільки із Дрогобицької області (на 19 січня 1946 р.) виселили 395 сімей підпільників (1011 осіб). З метою "очистки" міст від антирадянського елемента відселено 171 особу) [24, арк. 13].

Звичайно, виселення вносило дезорганізацію, розгубленість не тільки у ряди підпілля, але й серед населення, яке до цього підтримувало націоналістів. У багатьох підпільників з'являвся пригнічений стан і розгубленість, вони побоювалися за долю родини. На підтвердження цього наводилися дані із листа Ю. Матвіїва "Недобитого" провіднику Карпатського краю ОУН – С. Слободяну "Єфрему", у якому зазначалося, що після кожної акції націоналістів спецоргани одразу проводили арешти й виселення. При цьому наголошували, що усі ці дії пов'язані із діями підпільників. Саме це призвело до того, що населення просило не здійснювати акцій, бо за це доводилося терпіти [25, арк. 122–123; 26, арк. 253]. Продовжуючи робити витяги зі звітів Ю. Матвіїва "Недобитого", спецоргани відзначали ще одну важливу заувагу: "Не буде хуторів, не буде і нас" [27, арк. 151; 28, арк. 194]. При цьому підпільники констатували, що якщо і не можна перешкодити виселенню, то необхідно максимально допомагати та перебувати із тими, кого виселяли, до їх від'їзду для того, щоб населення виїхало із найкращими спогадами про націоналістів. Рекомендувалося допомагати тим, хто здійснюватиме опір виселенню [29, арк. 54]. Зрозуміло, що українські повстанці не лише констатували необхідність, але й проводили збройну та пропагандистську боротьбу проти переселення.

Крім депортації у віддалені райони СРСР, як покарання за націоналістичну діяльність члена родини, здійснювалося переселення й відправлення на роботи за межі західних областей [30, арк. 188]. Серйозна роз'яснювальна робота проводилася на виконання постанови Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У (12 серпня 1949 р.) про добровільне переселення селянських господарств із західних областей у східні та південні області УРСР. Водночас при проведенні роботи із переселення деякі уповноважені місцевих партійно-радянських органів допускали порушення соціалістичної законності, погрози й перегини, що негативно позначалося на ході роботи із організації переселення [31, арк. 1, 7]. Однак ця проблема є предметом окремого комплексного дослідження.

Водночас потрібно зазначити на проведеній наймасштабнішій депортаційній акції "операції Захід" із західних областей УРСР (жовтень 1947 р.). Результати цієї операції вражали, адже за короткий проміжок часу (21–26 жовтня) із значної території (7 областей) вислали 26332 сім'ї (77791 особа) (Дрогобицька – 4504 (14456; 3603 чоловіків, 6398 жінок, 4455 дітей), Станіславська – 4512

(11883; 2775 чоловіків, 5499 жінок, 3609 дітей), Чернівецька область – 613 сімей (1627; 269 чоловіків, 743 жінок, 615 дітей) [14, с. 284; 33, арк. 2; 34, арк. 100]. Тобто, виселено 9629 сімей (27966; 6647 чоловіків, 12640 жінок, 8679 дітей). Відзначимо ще одну особливість: 76 % від усіх виселених осіб склали жінки і діти, а лише 24 % – чоловіки. Виявляється, що радянська система вела також боротьбу із жінками та дітьми. До забезпечення проведення операції залучили 15750 осіб керівного офіцерського складу різних відомств репресивно-карального апарату та близько 30 тис. військовослужбовців [1, с. 186]. Наймасштабніше ця акція проходила у Станіславській області (21 жовтня 1947 р.), до її проведення залучили 1693 оперативних працівників, 10 тис. партійно-радянського активу, 5841 бійців військ МДБ і прикордонників МВС, 941 бійця винищувальних батальйонів, 605 автомашин, 2 тис. возів, танкові підрозділи. До операції у Чернівецькій області залучили 381 особу оперативного складу МДБ і МВС, 630 військового складу, 600 бійців військ безпеки. Для проведення політичної роботи у селах, в яких намічалось виселення, було прилучено 600 осіб із числа партійного активу [1, с. 187, 190; 7, с. 549–552].

Хоча на цьому депортації не закінчилися, їх продовжували розглядати, як вагомий інструмент впливу. Місцеві органи сподівалися на те, що виселення значної кількості осіб послабить ОУН і забезпечить ліквідацію сил Опору, а тому діяли енергійно й цілеспрямовано. Карально-репресивні органи західноукраїнських областей усвідомлювали: масове виселення родин підпільників не лише суттєво обмежить підтримку визвольного руху, але й змусить певну частину вояків до розкаєння, щоби врятувати свої сім'ї від заслання. Саме це відіграло визначальну роль у тому, що упродовж 1944–1954 рр. до органів радянської влади в усіх західних областях прийшли з повинною 76739 осіб, з них у Дрогобицькій області – 6350 осіб, Станіславській – 19786, Закарпатській – 1577, Чернівецькій – 3089 [35, арк. 165; 36, арк. 1; 37, арк. 56]. Варто відзначити, що виселення використовувалося для залучення селян до колгоспів. Часто незгідних вступати у них лякали або й виселяли. Депортації, як один із ефективних засобів боротьби із українським визвольним рухом, використовували й надалі.

Ще один злочин у сфері депортацій було здійснено у ході виселення із населених пунктів Нижньо-Устрицького, Хирівського і Стрілківського районів, територія яких за договором відходила до Польщі, проводилося переселення у східні області УРСР. Станом на 30 липня із Нижньо-Устрицького району відправлено 12307 осіб, Хирівського – 2236 осіб, Стрілківського – 1141 особу [38, арк. 317]. При цьому в червні й на початку липня 1951 р., із населених пунктів Дрогобицької області, проводилася відправка бригад для будівництва будинків переселених колгоспників у місця їх нового мешкання. На 5 липня із Нижньо-Устрицького району відправлено 2937 осіб-одинаків і 938 сімей, Хирівського – 252 особи-одинаки і 265 сімей, Стрілківського – 155 осіб-одинаків і 126 сімей [38, арк. 310; 39, арк. 375]. Звісно, населення в основній масі не погоджувалося на виселення, здійснювало супротив.

Масштаби депортаційної політики вражають. Загалом, упродовж 1944–1954 рр. із західних областей УРСР виселили 65906 сімей (203662 осіб; 1944 р. – 12762; 1945 р. – 17497; 1946 р. – 6350; 1947 р. – 77808; 1948 р. – 817; 1949 р. – 25527; 1950 р. – 41149; 1951 р. – 18523; 1952 р. – 3229). Це учасники українського визвольного руху, "куркулі", "андерсівці" та члени їх родин, еговісти. З них із Дрогобицької 1944 р. – 460 сімей (1285 осіб); 1945 р. – 668 (1746); 1946 р. – 849 (2241); 1947 р. – 4504 (14456); 1948 р. – 9 (55); 1949 р. – 1600 (6133); 1950 р. – 1656 (6607); 1951 р. – 690 (2617); 1952 р. – 123 (483); разом 10559 (35623); Станіславської – 1944 р. – 222 (586); 1945 р. – 1985 (4368); 1946 р. – 286 (636); 1947 р. – 4512 (11883); 1948 р. – 0; 1949 р. – 1689 (5118); 1950 р. – 3409 (11985); 1951 р. – 5210 (1455); 1952 р. – 259 (906); разом 13817 (40692); Чернівецької – 1944 р. – 77 (247); 1945 р. – 311 (797); 1946 р. – 73 (212); 1947 р. – 613 (1627); 1948 р. – 0; 1949 р. – 109 (345); 1950 р. – 118 (360); 1951 р. – 222 (710); 1952 р. – 0; разом 1523 (4298) [1, с. 82; 14, с. 537, 545; 34, арк. 99–101; 35, арк. 165; 40, арк. 42; 41, арк. 13; 42, с. 21].

Водночас слід враховувати, що чисельність населення становила (станом на 1 січня 1945 р.) у Дрогобицькій області – 750,8 тис. осіб, Станіславській (станом на 1946 р.) – 1,054 млн осіб, Закарпатській – 799 тис., Чернівецькій – 701 тис. Тобто, тільки шляхом виселення із окремих областей (із найбільш масштабним визвольним рухом) репресували до 5 % населення. Це, звичайно, без урахування вбитих, засуджених, відправлених на різноманітні роботи тощо. Загалом, за нашими підрахунками, на цих територіях радянська влада у ході боротьби із українським визвольним рухом репресувала близько 10 % населення. До речі, масштаби депортаційних заходів співмірні із чисельністю й активністю структур визвольного руху. Наприклад, діяльність націоналістів на території Закарпатської області була незначною, тому й виселенська кампанія не охопила так потужно цей регіон, натомість на Станіславщині розгорнувся масштабний рух Опору радянізації краю.

У той же час радянська адміністрація спільно зі спецорганами намагалася перешкодити поверненню виселених оунівців до місць попереднього мешкання. При цьому Т. Строкач просив

продовжити термін заслання до 20 років, не враховуючи чинного законодавства [43, с. 47–54]. І такі клопотання задовольнялися: постанова Ради Міністрів (від 6 квітня 1950 р.) скасовувала будь-які терміни заслання й зробила їх довічними. До категорії довічно засланих внесено дітей-українців, а за втечу передбачалося покарання – 20 років каторжних робіт. Більше того, видано указ Президії Верховної Ради СРСР "Про відповідальність колишніх спецпоселенців за самочинне повернення їх в місця, звідки вони були виселені" (15 червня 1959 р.), порушникам якого загрожував 3-річний термін виселення.

Таким чином, ігноруючи будь-які міжнародні домовленості та норми моралі, тоталітарна система здійснила один із чи не найбільших злочинів – насильницькі переселення десятків тисяч власних громадян (більшість становили жінки і діти). Депортаційні кампанії радянської адміністрації мали на меті не лише придушити опір незгідних, але й змінити національну й соціальну структуру суспільства, про що, безумовно, свідчили масштаби акції. При цьому депортації використовувалися і для залякування тих, хто міг стати в опозицію до влади. У ході реалізації депортаційних кампаній владою використовувалася система заручництва.

Список використаних джерел

1. Бажан О. "...нам дорікнули у ЦК КП(б)У, що ми мало беремо...": До 70-річчя масової депортації населення Західної України під кодовою назвою "Захід" / О. Бажан // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – № 2(39). – 2012. – Харків: Права людини, 2012. – С. 182–240.
2. Винниченко І. І. Україна 1920–1980-х: депортації, заслання, вислання / І. І. Винниченко. – Київ: Рада, 1994. – 126 с.
3. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття: ідеологія та практика / Ю. Киричук. – Львів: Добра справа, 2003. – 243 с.
4. Надольський Й. Е. Депортаційна політика сталінського тоталітарного режиму в західних областях України (1939–1953 рр.): Монографія / Й. Е. Надольський. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2008. – 260 с.
5. Депортації: Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади. У трьох томах. Т. 1. 1939–1945 рр. / [упоряд. Юрій Сливка]. – Львів: Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, 1996. – 750 с.
6. Депортації: Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади. У трьох томах. Т. 2. 1946–1947 рр. / [упоряд. Юрій Сливка]. – Львів: Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, 1998. – 540 с.
7. Сергійчук В. Український здвиг: Прикарпаття. 1939–1955 рр. / В. Сергійчук. – Київ: Українська Видавнича Спілка, 2005. – 840 с.
8. Сергійчук В. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944–1953 рр. Нові документи і матеріали / В. Сергійчук. – Київ: Дніпро, 1998. – 944 с.
9. Веденєєв Д. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки: Монографія / Д. Веденєєв, Г. Биструхін. – Київ: К.І.С., 2007. – 568 с.
10. Історія українського селянства: Нариси в 2 т. / [ред. Володимир Литвин]. – Київ: Наукова думка, 2006. – Т. 2. – 653 с.
11. ГДА СБУ, ф. 2-Н, оп. 89 (1959), спр. 109, 118 арк.
12. Держархів Львівської обл., ф. П-5001, оп. 6, спр. 50, 143 арк.
13. Там само, спр. 59, 399 арк.
14. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історичний аналіз. У двох книгах. Книга друга. Документи та матеріали / І. Білас. – Київ: Либідь; Військо України, 1994. – 688 с.
15. ГДА СБУ, ф. 2-Н, оп. 55, спр. 5, т. 4, 448 арк.
16. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 3: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України. 1943–1959 [упоряд. О. Вовк, І. Павленко, Ю. Черченко]. – Київ; Торонто: [б.в.], 2001. – 650 с.
17. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 16, спр. 30, 257 арк.
18. УГВР в світлі постанов Великого Збору та інших документів з діяльності 1944–1951 рр. – [Б.м.]: Видання Закордонних частин ОУН, 1956. – 356 с.
19. Сеньків М. Форми і методи відчуження селянства від власності у західному регіоні України (друга половина 40-х – початок 50-х рр. ХХ ст.) / М. Сеньків // Дрогобицький краєзнавчий збірник [ред. кол. Л. Тимошенко (гол. ред.), Л. Винар, Л. Зашкільняк, Я. Ісаєвич та ін.]. Вип. VII. – Дрогобич: Коло, 2003. – С. 465–473.
20. ГДА СБУ, ф. 2-Н, оп. 59, спр. 7, т. 2, 244 арк.
21. Там само, спр. 6, т. 4, 258 арк.
22. Там само, оп. 34, спр. 12, 234 арк.
23. Український національно-визвольний рух на Прикарпаття в ХХ столітті. Документи і матеріали / [відп. ред. проф. Микола Кугутяк]. Книга 3 (1947–1957). – Івано-Франківськ: КПФ "ЛПК", 2011. – Том. 2. – 768 с.
24. ГДА СБУ, ф. 71, оп. 6, спр. 41, 59 арк.
25. Там само, ф. 2-Н, оп. 98, спр. 1, т. 2, 319 арк.
26. Там само, ф. 13, спр. 372, т. 28, 361 арк.
27. Там само, ф. 2-Н, оп. 98, спр. 1, т. 1, 324 арк.
28. Там само, оп. 99, спр. 6, 241 арк.
29. Там само, оп. 90, спр. 33, 161 арк.
30. Держархів Львівської області, ф. П-5001, оп. 6, спр. 58, 386 арк.
31. ГДА СБУ, ф. 2-Н, оп. 59, спр. 14, 209 арк.
32. Там само, ф. 71, оп. 10, спр. 18, 219 арк.
33. Там само, ф. 2-Н, оп. 36, спр. 5, 67 арк.
34. Там само, ф. 13, спр. 372, т. 95, 319 арк.
35. Там само, т. 74, 331 арк.
36. Там само, ф. 2-Н, оп. 36, спр. 8, 146 арк.
37. Там само, ф. 71, оп. 6, спр. 314, 175 арк.
38. Там само, ф. 2-Н, оп. 106, спр. 2, 349 арк.
39. Там само, ф. 3, оп. 246, спр. 29, 409 арк.
40. Там само, ф. 2-Н, оп. 12, спр. 42, 192 арк.
41. Там

само, оп. 36 (1960), спр. 2, 95 арк. 42. Леськів М. Державний терор у західних областях України в повоєнний час (1944–1953 рр.) / М. Леськів // Мандрівець. – 2006. – Травень-червень. – № 3(62). – С. 19–24. 43. Білас І. Каральні військові підрозділи НКВД-МГБ у боротьбі з ОУН-УПА / І. Білас // Державність. – 1992. – № 4. – С. 47–54.

Василий Ильницкий

ДЕПОРТАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА КАК СРЕДСТВО УТВЕРЖДЕНИЯ СОВЕТСКОЙ АДМИНИСТРАЦИИ В ЗАПАДНОЙ УКРАИНЕ (1944–1954)

В статье на основе неизвестных и малоизвестных документов и материалов рассматриваются основные направления, масштабы депортационных кампаний, которые проводила советская администрация в Западной Украине. Доказано, что целью этих мероприятий была не только борьба с украинским освободительным движением, но и стремление изменить национальную и социальную структуру западноукраинского общества, лишить украинское освободительное движение поддержки.

Ключевые слова: депортации, репрессивно-карательная система, советская администрация, Западная Украина, национально-освободительное движение.

Vasyl Pnytskyi

THE DEPORTATION POLITICS AS AN CONFIRMATION MEANS OF THE SOVIET ADMINISTRATION IN WESTERN UKRAINE (1944–1954)

The article deals with unknown and little-known documents and materials, the deportation campaign's basic directions and scale, conducted by the Soviet administration in Western Ukraine are considered in the article. It is proved that these measures' aim was not only the fighting with the Ukrainian liberation movement, but also the desire to change national and social structure of western society, to deprive the support the Ukrainian liberation movement.

Key words: deportations repressive-punitive system, the Soviet administration, Western Ukraine, national and liberation movement.

УДК 261.7 : 28 (477)

Катерина Якуніна

ФУНКЦІОНУВАННЯ СВДКІВ ЄГОВИ У ВОЛИНСЬКІЙ ТА РОВЕНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ У 1944–1953 РР.

У статті проаналізовано релігійну політику радянської влади 1940–1950-х рр. та особливості її реалізації, спрямованої на Свідків Єгови. На основі аналізу архівних матеріалів висвітлено їх становище в даний період на території Ровенської та Волинської областей. Розкрито механізми тиску та контролю за діяльністю та поширенням віровчення Свідків Єгови. Досліджено, що радянська влада використовувала систему адміністративних, фінансових та силових методів, щоб обмежити сфери впливу цих віруючих. Виокремлено території їх поширення та заходи із збереження релігійної практики, які використовували віруючі.

Ключові слова: Свідки Єгови, радянська влада, Рада у справах релігійних культів, Волинська область, Ровенська область.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю вивчення ролі християнських конфесій у житті сучасної України. Функціонування громад Свідків Єгови (далі – СЄ) на теренах сучасної України в повоєнний період є яскравим прикладом боротьби із усталеністю ідеології та прикладом існування в умовах тотального гоніння. У практичному вимірі такий аналіз дає можливість врахувати досвід різних релігійних груп у процесі формування більш ефективної моделі державно-церковних відносин.

Метою роботи є здійснення комплексного історико-релігієзнавчого аналізу особливостей функціонування СЄ у Волинській та Ровенській областях в умовах державної релігійної політики 1944–1953 рр.

З початку роботи Ради у справах релігійних культів (далі – РСРК) особлива увага приділялася дослідженню нелояльних, "ворожих" до радянської влади релігійних організацій. СЄ завжди позиціонували себе як політично нейтральними – вони відмовлялися від будь-якої участі в громадському житті, яка за радянських часів була формою згоди особи на цілковитий контроль усіх сфер свого життя з боку держави. "Нейтралітет" включав у себе відмову від передплати займів (які